

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra filosofie a religionistiky

Bakalářská práce

ISLÁMSKÁ FUNERÁLNÍ KULTURA A JEJÍ
REALIZACE V ČESKÉ REPUBLICE

Vedoucí práce: Mgr. Martin Klapetek, Ph.D.

Autor práce: Alena Salvová

Obor: Filosofie a religionistika

Ročník: třetí

2016

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

31. března 2016

Alena Salvová

Ráda bych poděkovala Mgr. Martinu Klapetkovi, Ph.D. za jeho velkou trpělivost, vstřícnost, ochotu, cenné rady a připomínky a za skvělé metodické vedení práce.

OBSAH

Úvod.....	5
1. Islámská funerální kultura	7
1.1. Paliativní péče.....	7
1.2. Umírání, smrt a posmrtný život	9
1.3. Rituální očista	10
1.4. Modlitba za mrtvé.....	11
1.5. Pohřeb	12
1.6. Hroby a hřbitovy.....	14
2. Realizace v České republice	15
2.1. Muslimové v České republice	15
2.2. Pohřbívání v České republice	17
2.3. Problémy s pohřbíváním v České republice	19
Závěr	23
Seznam použitých zdrojů.....	25
Seznam příloh	29
Přílohy.....	30
Abstrakt.....	38
Abstract.....	39

Úvod

Téma posledních věcí člověka se na první pohled může zdát ponuré, ale je to námět, který je významný pro každého člověka, kulturu i náboženství a islám není výjimkou. Ukončení života je určité existenciální téma, s nímž se musíme vyrovnat a to, jak se stavíme ke smrti, významně ovlivňuje náš postoj k životu. Funerální kultura islámu je od té naší velice odlišná. Tyto rozdíly nám do jisté míry umožňují sledovat vývoj a stupeň integrace muslimské komunity. Mimo to se domnívám, že pochopení tematiky smrti nás může přiblížit k porozumění islámu.

Rozdíly existují i uvnitř islámu, kde jsou velké difference mezi islámem normativním a žitým. Je složité popsat, jak přesně probíhá muslimský pohřeb, jelikož co je tradicí v jedné lokalitě, není obvyklé v jiné. Normativní islám se k řadě otázek nevyjadřuje a tyto mezery vyplňuje lidová religiozita, která se do velké míry přizpůsobuje historické době a dané oblasti. Nelze tedy vylíčit průběh pohřbu tak, aby platil vždy a všude, odlišností je tolik, že není možné je všechny postihnout. Proto se nebudu pokoušet o zachycení variability islámské funerální kultury, místo toho věnuji svou pozornost hlavním myšlenkám, které zůstávají neměnné nebo jen s minimálními odchylkami.

Mým cílem je ukázat odlišnost islámské funerální kultury od naší, vystihnout jak toto náboženství pracuje s fenoménem smrti, objasnit důležitost tradic spojených s pohřbíváním a roli, kterou v tomto hraje eschatologie. Chtěla bych informovat o potížích, jenž mají muslimové v České republice s pohřbíváním. Mým záměrem není tyto problémy vyřešit nebo odstranit. Mám v úmyslu odkrýt, že zde tyto nesnáze jsou. Jde o téma, které by se nemělo přehlížet, ale řešit. Doufám, že odpověď na tyto otázky vnese trochu světla do problematiky pohřbívání v Českých zemích. Mezi použité metody patří podrobné studium a analýza odborné literatury, pramenů a situace v terénu, komparace zdrojů, poznatků a informací a deskripce získaných poznatků.

První kapitola je věnována paliativní péči, která smrti předchází. Islám je ortopraktické náboženství, je pro něj tedy důležitá správná praxe. A právě ve chvílích před smrtí je pro věřícího člověka náboženství velikou oporou a dodržování náboženských pravidel může být o to důležitější. Navíc v našem životě jsme zvyklí na striktní oddělení sakrálního a profánního, ale islámský svět nic takového nezná. Světské prolínající se s posvátným je součástí jejich každodenního života. A právě proto považuji toto téma za vhodný začátek své práce, ačkoli se s paliativní péčí pojí jiné problémy, a tím se tedy poněkud liší od zbytku textu.

Dále se v práci držím přirozené časové linie tedy umírání, smrt a následně krátká zmínka o posmrtném životě, který má pro pochopení dalších kapitol velký význam. Poté rituální očista, modlitba za mrtvé, pohřeb a truchlení. Na konci této části ještě popisují podobu hrobů v normativním islámu. Jako v celé funerální kultuře je i zde

značný rozdíl mezi normativním a žitým islámem, nemám zde dostatečný prostor pro vystižení veškerých odlišností a drobných rozdílů, proto volím podobu schvalovanou náboženskými autoritami.

Druhá polovina textu se zabývá Českou republikou. Zatímco funerální tematika z pohledu normativního islámu je v odborné literatuře poměrně bohatě zpracovaná, problémy, s nimiž se potýkají muslimové v českých zemích ve spojitosti s pohřbíváním, jsou popsány jen povrchně a nikdo jim nevěnuje pozornost jako celku. Jde o okrajové téma, které je ze strany odborníků i veřejnosti přehlíženo. Ačkoli je podle mého názoru čím dál aktuálnější.

Nejprve charakterizuji minoritu muslimů a organizace u nás, protože považuji za důležité pochopit komunitu, jíž se týkají následující kapitoly. Následně se věnuji pohřbívání muslimů na našem území a především zde popisuji a porovnávám tři muslimské hřbitovy v Praze, Brně a Třebíči. V rámci výzkumu jsem navštívila a zdokumentovala tato místa posledního odpočinku a přikládám k textu bakalářské práce CD s fotografiemi. Práce v terénu mi přinesla řadu cenných poznatků a zkušeností.¹ Poslední kapitola je věnována problémům, které mají muslimové ve spojitosti s pohřbíváním v České republice.

Vycházím především z odborné literatury, textů je celá řada, ale za hlavní autory považuji: T. Janků, M. Klapetka, T. Kotrlého, L. Kropáčka, J. Malecké a B. Ostřaského. Dále jsem se nechala inspirovat několika prameny, za nejvýznamnější pokládám: Korán, zákon č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech, zákon č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví, řady jednotlivých pohřebišť a knihy H. 'Abd al-'Átího a J. An-Nawawího. V neposlední řadě jsem využila řadu relevantních článků zveřejněných na internetu.

¹ Na tomto místě bych se ráda omluvila za nižší kvalitu fotografií z Olšanských hřbitovů v Praze, v nepříznivém počasí mě poněkud zradila technika, ale domnívám se, že pro účely této práce budou fotografie dostačující.

1. Islámská funerální kultura

1.1. Paliativní péče

Česká republika i celá západní Evropa jsou nemuslimské a od muslimů žijících na tomto území se očekává, že se do tohoto velice rozdílného kulturního prostředí začlení.² V oblasti zvyků a tradic spojených s umíráním, smrtí a pohřbíváním jsou odlišnosti oproti západní kultuře opravdu značné a adaptace není snadná. Než se začnu zabývat smrtí samotnou, ráda bych pár řádků věnovala problémům souvisejícím s paliativní péčí.

U nás je běžné řešit péči o těžce nemocné, postižené nebo seniory institucionální péčí, to je však islámu naprosto cizí. Pro muslimy je samozřejmé postarat se o tyto jedince doma v rodině, v jejich zemích neexistuje nic jako domovy pro seniory nebo osoby s handicapem. Avšak muslimové, kteří zde žijí, stále častěji vyhledávají a využívají institucionální péči. V současné době žijí v západní Evropě již čtyři generace muslimů. Ti mladší, na rozdíl od jejich rodičů a prarodičů, již nepředpokládají svůj návrat do země původu a budují řadu náboženských, kulturních i sociálních zařízení. Nejpočetnější věkovou kategorií v rámci muslimských skupin začínají být senioři, a proto vzniká řada organizací nabízejících ošetrovatelskou pomoc.³

Není výjimkou, že muslimové pochází z jiné země, než ve které žijí a stejně jako jiní cizinci mají problém s určitou jazykovou bariérou. V Německu tento problém řešili stavbou specializované islámské turecké kliniky, u nás jsem nezaznamenala podobnou snahu o řešení tohoto problému. Odůvodnění je prosté, v České republice je muslimů oproti jiným evropským zemím velice málo a takové zařízení by tedy na našem území nemělo dostatečnou klientelu. V případech, kdy nemocný nerozumí česky, ať už jde o muslima či příslušníka jiné minority, je běžné, že nemocného doprovází příbuzný, který ovládá češtinu, nebo je přivolán tlumočník.

Muslimům je nepříjemné bavit se o osobních a rodinných záležitostech s člověkem jiného vyznání. Proto existují témata, která jsou k rozhovoru nevhodná. Pokud se budeme ptát starší svobodné ženy na rodinný stav, zřejmě jí uvedeme do rozpaků, stejně tak bezdětnou ženu pokud se jí budeme vyptávat na děti. Také je nevhodné hovořit s osobou opačného pohlaví o biologických funkcích těla.

V islámských zemích není běžné podání ruky při pozdravu. Jakýkoliv fyzický kontakt mezi cizím mužem a ženou je nevhodný. Většina muslimů žijících v Evropě zná význam podání ruky a nastalou situaci řeší více způsoby. Ti ortodoxní ruku odmítnou,

² Více o integraci muslimů do západní společnosti: ČERNÝ, K. (ed.). *Nad Evropou půlměsíc I. Muslimové v česku a západních společnostech.*

³ KLAPETEK, M. *Umírání a smrt: Realizace náboženských pravidel v nemuslimském prostředí.* In OSTRÁNSKÝ, B. (ed.). *Smrt, hroby a záhroby v islámu*, s. 250.

ale položí si svou ruku na srdce na znamení pozdravu, jiní si přes ruku dají šátek a někteří podají ruku lékaři automaticky, protože ho chápou jako neutrální osobu.⁴

Významnou odlišností mezi západní kulturou a islámem je vnímání intimity, s čímž se v nemocnicích málokdy počítá. Pečovat o muslima by měla osoba stejného pohlaví, jen ve výjimečných případech, kdy je to nezbytné, je dovoleno, aby o muže pečovala žena a naopak. U žen je rozdílné vnímání intimity ještě znatelnější. Například muslimka by podle předpisů v přítomnosti cizího muže, tedy i lékaře, měla mít zahalené prakticky celé tělo, což může být u řady vyšetření překážkou. Striktní dodržování těchto předpisů se opět týká hlavně ortodoxních muslimů.⁵

Dalším mírně problematickým bodem je strava. Kromě toho, že muslimové nesmí jíst vepřové, tak ti ortodoxní jí pouze maso, které je tzv. halal. Znamená to, že zvíře bylo usmrceno přesně podle náboženských předpisů a nařízení.⁶ Také existují období půstu, nejdůležitější postní doba je v měsíci ramadánu, a i když jsou většinou nemocní od této povinnosti oprostěni, někdy si pacienti přejí tento půst dodržet.

Pro muslimy je významná modlitba, mají povinnost se pětkrát denně modlit, bylo by tedy pro ně vhodné, kdyby se vyšetření a jiné aktivity řídily podle rytmu modliteb. Před každou modlitbou musí být vykonána očista.⁷ Pokud pacient není schopen tuto očistu vykonat sám, měl by mu personál pomoci aspoň umýt si ruce, nohy a obličej.⁸

Všechny tyto problémy by bylo možné vyřešit specializovanou klinikou, ale jak již bylo řečeno, u nás takové zařízení prozatím není. Avšak existují v češtině publikace na téma multikulturního ošetřovatelství, které mohou přispět k vhodnější péči o muslimy i v běžných zdravotnických zařízeních.⁹

⁴ KUTNOHORSKÁ, J. *Multikulturní ošetřovatelství pro praxi*, s. 100 – 102.

⁵ Otázkou intimity a ošetřování muslimek se také zabývají: PINCOVÁ, D. *Potřeba intimity a její zajištění v ošetřovatelské péči u vybraných minoritních skupin*, s. 16 – 18 a TOUMOVÁ, K. *České zdravotnictví pohledem klientů z arabských zemí*, s. 44.

⁶ Více k pojmu halal a k rituálnímu usmrcení zvířete: PAVLINCOVÁ, H.; HORYNA, B. a kol. *Judaismus, křesťanství, islám*, s. 548 nebo OSTŘANSKÝ, B. *Atlas muslimských strašáků aneb Vybrané kapitoly z „mediálního islámu“*, s. 70 a 141.

⁷ Více k modlitbám a rituální čistotě: PAVLINCOVÁ, H.; HORYNA, B. a kol. *Judaismus, křesťanství, islám*, s. 596 – 597 a 619 – 620 nebo OSTŘANSKÝ, B. *Malá encyklopedie islámu a muslimské společnosti*, s. 134 – 135.

⁸ K LAPETEK, M. *Umírání a smrt v islámu: Naplnění náboženských pravidel v realitě současného Německa*. In DOLEŽALOVÁ, I.; HAMAR, E.; BĚLKA, L. (eds.). *Náboženství a tělo*, s. 139-141.

⁹ Tyto problémy se netýkají pouze umírajících nebo nemocných, ale například i těhotných žen. Podrobnější informace nabízí: TÓTHOVÁ, V.; ROLANTOVÁ, L.; MICHÁLKOVÁ, H.; NOVÁKOVÁ, D. K problematice zajištění kulturně diferencované ošetřovatelské péče ve vybraných minoritách v České republice. *Kontakt*, s. 285 – 286; TOUMOVÁ, K. *České zdravotnictví pohledem klientů z arabských zemí*; NORKOVÁ, J. *Co je povolené a co je zakázané při ošetřování vyznavače islámu a KUTNOHORSKÁ, J. Multikulturní ošetřovatelství pro praxi*, s. 93 – 105.

1.2. Umírání, smrt a posmrtný život

Samotná smrt je chápána jako oddělení duše od těla, je to úplné a nezvratné ukončení života, jednosměrná cesta, z níž není návratu.¹⁰ Život je zkouška a smrt je pouze zakončením tohoto předurčeného času. Muslimové považují smrt za vůli Boží, jen Alláh může rozhodnout o příchodu či odchodu bytostí ze světa.¹¹ Smrt je tedy z určitého úhlu pohledu cestou k Alláhovi, cestou do ráje.

V islámu má velký význam rodina a rodinné hodnoty, což ovlivňuje celý jejich život stejně jako umírání. Člověk by neměl opouštět tento svět osamoceně, ale v přítomnosti svých blízkých. Obvykle s ním jsou v jeho posledních chvílích příbuzní, pokud to není možné, je s ním alespoň jakýkoliv muslim se znalostí náboženské praxe. Chovat se mile, chápavě a s úctou k umírajícímu je považováno za dobrý skutek.¹² Správně by měl umírající ležet na pravém boku s tváří směřující k Mekce. Pokud to z nějakého důvodu není možné, je více eventualit. Například umírající leží na zádech s horní částí těla mírně zdviženou a pohledem nasměřovaným k Mekce¹³ nebo leží na zádech s hlavou otočenou k Mekce.¹⁴

Je mu přednášena a připomínána šaháda neboli vyznání víry, ale tak aby ho to nerušilo ani neznepokojovalo. On sám by se měl před smrtí modlit vyznání víry, vyslovení šahády¹⁵ (mají to být poslední slova na tomto světě) ho ochrání před případným pádem do pekla a nasměruje ho přímo do ráje.¹⁶ Šaháda v českém překladu zní: „*Vyznávám, že není božstva kromě Boha a Muhammad je posel Boží.*“¹⁷ Tato slova mají zmírnit smutek a trápení umírajícího i ostatních příbuzných. Často se rovněž čtou verše z Koránu. Oblíbená je 36. súra s názvem Já sín, které se někdy říká srdce Koránu.¹⁸

V posledních chvílích rozhodně není žádná snaha o zvyšování utrpení. Naopak člověk by měl opouštět tento svět co nejvíce bezbolestně a poklidně. Na druhou stranu pokud umírající před smrtí nevnímá své okolí a trpí bolestí, věří se, že to přispívá k odpuštění hříchů.¹⁹

¹⁰ K LAPETEK, M. *Umírání a smrt v islámu: Naplnění náboženských pravidel v realitě současného Německa* In DOLEŽALOVÁ, I.; HAMAR, E.; BĚLKA, L. (eds.). *Náboženství a tělo*, s. 142.

¹¹ OSTŘANSKÝ, B. *Malá encyklopedie islámu a muslimské společnosti*, s. 73 a 179 – 180.

¹² Srov. K LAPETEK, M. *Umírání a smrt: Realizace náboženských pravidel v nemuslimském prostředí*. In OSTŘANSKÝ, B. (ed.). *Smrt, hroby a záhroby v islámu*, s. 260 a AN-NAWAWÍ, J. *Zahrady spravedlivých: sbírka výroků proroka Muhammada*, s. 297 – 298.

¹³ K LAPETEK, M. *Umírání a smrt: Realizace náboženských pravidel v nemuslimském prostředí*. In OSTŘANSKÝ, B. (ed.). *Smrt, hroby a záhroby v islámu*, s. 260.

¹⁴ MALECKÁ, J. *Narození, svatba a pohřeb v sunnitském islámu*, s. 168.

¹⁵ Více o šahádě a jejím významu: PAVLINCOVÁ, H.; HORYNA, B. a kol. *Judaismus, křesťanství, islám*, s. 646 – 647 nebo OSTŘANSKÝ, B. *Malá encyklopedie islámu a muslimské společnosti*, s. 213 – 214.

¹⁶ AN-NAWAWÍ, J. *Zahrady spravedlivých: sbírka výroků proroka Muhammada*, s. 300 a 302.

¹⁷ KROPÁČEK, L. *Duchovní cesty islámu*, s. 92.

¹⁸ *Korán*. Přel. Ivan Hrbek, s. 678.

¹⁹ K LAPETEK, M. *Umírání a smrt: Realizace náboženských pravidel v nemuslimském prostředí*. In OSTŘANSKÝ, B. (ed.). *Smrt, hroby a záhroby v islámu*, s. 261.

S chápáním smrti jsou úzce spjaty představy o posmrtném životě, ten je v islámu spojován s koncem světa a zmrtvýchvstáním. K období mezi smrtí a zmrtvýchvstáním se normativní islám moc nevyjadřuje, ale je bohatě rozpracováno v lidové religiozitě. Dalo by se tedy mluvit o kolektivní eschatologii, která se zabývá otázkou posledního soudu, konce světa a zmrtvýchvstání a individuální eschatologii, která řeší období předcházející těmto událostem.²⁰

Zřejmě nejrozšířenější lidová představa je taková, že bezprostředně po pohřbu navštíví zemřelého dva andělé Mankar a Nakír. Ti se zeptají, jaký je jeho Bůh a kdo je boží posel. Pokud odpoví vyznáním víry, čeká ho poklidný spánek až do dne zmrtvýchvstání. Jestliže odpoví jinak, bude až do dne posledního soudu trpět.²¹

Muslimové věří, že k zmrtvýchvstání dojde na konci světa. I toto období je poměrně bohatě rozpracováno v lidové religiozitě. Mluví se o řadě znamení jako slunce vycházející na západě, příchod Antikrista, oheň šlehající z Adenského moře nebo podivuhodné zvíře, které bude po čtyřicet dní rozjasňovat tváře věřících a nechá zčernat tváře nevěřících. Poté přijde den posledního soudu nazvaný jawn-ad-dín, kdy anděl Isráfíl zatroubí a vše živé zemře, poté zatroubí podruhé a všichni budou vzkříšeni a shromážděni na velké pláni k poslednímu soudu. Rovněž se věří, že lidé budou mít podobu podle svých skutků a budou dle těchto skutků rozdělení napravo a nalevo, budou tedy roztrženi na základě toho, jestli přijdou do pekla či do ráje.²² O eschatologii islámu by se toho dalo říci mnohem více, ale pro účely tohoto textu postačí zdůraznit nejhlavnější myšlenku a tou je, že mrtvý čeká v hrobě do dne zmrtvýchvstání.

1.3. Rituální očista

Ihned po smrti se vykoná příprava k rituální očištění. Oči jsou zavřeny (popř. zatlačeny) a čelist je obvázaná obinadlem, aby se neotvírala ústa. Dále je potřeba narovnat mrtvému údy a položit mu na břicho vhodný předmět, aby se zabránilo nafukování. Poté se přechází k rituální očištění. Během této očisty je vhodné umístit vedle zesnulého nádobu s vonnými substancemi. Přednášejí se modlitby vhodné k umývání.

Tělo by mělo být zahaleno od pupku po kolena. Jako první se vyčistí zuby a nosní dírky. Poté se celé tělo polévá vodou s vonnými příměsemi. Zvláštní pozornost se věnuje místům, o která se muslimové opírají při modlení (čelo, nos, ruce, kolena a chodidla), ta jsou potřena parfémovanou substancí. Nakonec je tělo zavinuto

²⁰ MALECKÁ, J. *Narození, svatba a pohřeb v sunnitském islámu*, s. 164.

²¹ Srov. KROPÁČEK, L. *Umírání, smrt a eschatologické představy v islámu*. In KRÁSA, O. (ed.). *Smrt a umírání v náboženských tradicích současnosti*, s. 64 a AN-NAWAWÍ, J. *Zahrady spravedlivých: sbírka výroků proroka Muhammada*, s. 300.

²² Více o eschatologii islámu: AL-SBENATY A. *Islam – viera a náboženství*, s. 125 - 136; PAVLINCŮVÁ, H.; HORYNA, B. a kol. *Judaismus, křesťanství, islám*, s. 540 – 541, 604, 608 – 609, 616 nebo AN-NAWAWÍ, J. *Zahrady spravedlivých: sbírka výroků proroka Muhammada*, s. 501 – 519.

do plátěného rubáše²³, který je také možné naparfémovat. Místo rubáše si někteří muslimové schovávají ihrám, což jsou dva pruhy bezešvé látky, v nichž se vykonává pouť do Mekky.²⁴ Ve chvíli, kdy je dokonána očista a tělo je zahaleno do rubáše, je považováno za čisté a může být pohřbeno.²⁵

Existují ale i výjimky, u nichž se rituální očista neprovádí. Šahíd, což se překládá jako mučedník nebo padlý hrdina, bývá pohřben ve svém zakrváceném oblečení. Mezi muslimy je rozšířený názor, že šahíd nemusí čekat na den posledního soudu, ale přichází rovnou do ráje. Za šahída také bývá svými obdivovateli označován člověk, který spáchal sebevražedný teroristický čin, přestože z hlediska normativního islámu je sebevražda chápána jako těžké provinění. Rituální očista se také neprovádí u ženy, která zemřela při porodu. Taková žena je označována termínem šahída.²⁶

Je zvykem, že očistu vykonává rodinný příslušník stejného pohlaví, výjimkou je pouze vdova, která smí vykonat očistu manžela, nebo pokud zemře dítě, smí ho očistit jeden z rodičů. Dnes je však poměrně časté, že tuto povinnost převezme pohřební služba. U nás s těmito úkony většinou pomáhá islámská obec v Praze a Brně.²⁷ V Třebíči dokonce existuje speciální síň pro umývání, avšak setkávají se s problémy při úmrtí ženy, protože je nesnadné sehnat jinou ženu, aby provedla rituální očistu.²⁸

1.4. Modlitba za mrtvé

Salát al-džanáza neboli modlitba za mrtvé je tzv. kolektivní povinnost.²⁹ Tato modlitba je vlastně prosba za zemřelého, ten je v průběhu obřadu zbaven povinností vůči své rodině i všem přítomným.³⁰ Obvykle se odehrává před mešitou, ale je možné zvolit i jiné vhodné místo.

²³ Více informací o omývání a odívání mrtvého: K LAPETEK, M. *Umírání a smrt: Realizace náboženských pravidel v nemuslimském prostředí*. In OSTŘANSKÝ, B. (ed.). *Smrt, hroby a záhroby v islámu*, s. 263 – 267 a MALECKÁ, J. *Narození, svatba a pohřeb v sunnitském islámu*, s. 169 – 175.

²⁴ Více o významu pouti do Mekky: OSTŘANSKÝ, B. *Malá encyklopedie islámu a muslimské společnosti*, s. 157 – 159 nebo PAVLINCŮVÁ, H.; HORYNA, B. a kol. *Judaismus, křesťanství, islám*, s. 610 – 611.

²⁵ K LAPETEK, M. *Umírání a smrt v islámu: Naplnění náboženských pravidel v realitě současného Německa*. In DOLEŽALOVÁ, I.; HAMAR, E.; BĚLKA, L. (eds.). *Náboženství a tělo*, s. 142 – 143; KROPÁČEK, L. *Umírání, smrt a eschatologické představy v islámu*. In KRÁSA, O. (ed.). *Smrt a umírání v náboženských tradicích současnosti*, s. 60.

²⁶ KROPÁČEK, L. *Umírání, smrt a eschatologické představy v islámu*. In KRÁSA, O. (ed.). *Smrt a umírání v náboženských tradicích současnosti*, s. 59.

²⁷ MALECKÁ, J. *Narození, svatba a pohřeb v sunnitském islámu*, s. 170.

²⁸ Tamtéž, s. 188.

²⁹ Kolektivní povinnost je závazek, který leží na celé společnosti, dokud ji někdo nevykoná. Celkem jsou kolektivní povinnosti dvě: modlitba za mrtvé a džihád.

³⁰ K LAPETEK, M. *Umírání a smrt v islámu: Naplnění náboženských pravidel v realitě současného Německa*. In DOLEŽALOVÁ, I.; HAMAR, E.; BĚLKA, L. (eds.). *Náboženství a tělo*, s. 144.

Modlitba za zemřelé se neprovádí všude do detailu stejně. Já ji v následujících řádcích přestavím tak, jak ji popisuje Hammudah 'Abd al-'Átí.³¹ Modlitbu vede imám, ale účastní se jí všichni přítomní na pohřbu. Stejně jako u jiných modliteb musí všichni provést rituální očistu. Imám nejdříve pronese tzv. takbír a při tom zvedne ruce k uším. Takbír je fráze „Alláhu akbar“, znamená to „Alláh je největší“. Ostatní potichu opakují a napodobují pohyb rukou.

Veškeré části modlitby se recitují v duchu, kromě takbírů. První je súra al-Fátiha neboli Otevíratelku knihy. „*Chvála Bohu, Pánu lidstva veškerého, Milosrdnému, Slitovnému, vládci dne soudného! Tebe uctíváme a Tebe o pomoc žádáme, ved' nás stezkou přímou, stezkou těch, jež zahrnuš milostí Svou, ne těch, na něž jsi rozhněván, ani těch, kdo v bludu jsou.*“³² (K1: 1-7) Následuje druhý takbír a druhá část tašahhudu. „*Alláhu, slituj se nad Muhammadem a jeho rodinou a povyš je, stejně jako jsi se slitoval nad Abrahámem a jeho rodinou a povýšil je, vždyť Ty jsi Chvályhodný, Slávyplný, a požehnej Muhammada a jeho rodinu, stejně jako jsi požehnal Abraháma a jeho rodinu, vždyť Ty jsi Chvályhodný, Slávyplný.*“³³ Poté zazní třetí takbír a je společně pronesena prosebná modlitba. Po čtvrtém takbíru je na řadě jakákoliv krátká prosba. Nakonec imám provede závěrečné pozdravy míru napravo a nalevo.³⁴

Lze nalézt i výjimky, kdy se modlitba za mrtvé nepronáší. Takovou možností je například dítě, které se narodilo mrtvé. Můžeme nalézt různá měřítka, podle nichž je dítě uznáno za mrtvorozené. Například je za kritérium pokládáno, zda dítě stačilo vydat hlas,³⁵ nebo jestli byla vdechnuta duše do těla, k čemuž dochází po 120 dnech těhotenství.³⁶ Modlitba se také nepronáší za sebevraha, protože sebevražda je chápána jako zavrženíhodný čin.

1.5. Pohřeb

Pohřbu by se neměly účastnit ženy. Jsou prý příliš emotivní a věří se, že hlasité projevy smutku působí mrtvému utrpení. Ani v České republice muslimky na pohřeb

³¹ Hammudah 'Abd al-'Átí takto uvádí modlitbu za zemřelé ve své knize *Zaostřeno na islám*, kterou vydalo Ústředí muslimských obcí, je to tedy provedení známé v České republice. Ale existuje řada variant například: K LAPĚTEK, M. *Umírání a smrt: Realizace náboženských pravidel v nemuslimském prostředí*. In OSTRÁNSKÝ, B. (ed.). *Smrt, hroby a záhrobí v islámu*, s. 267 – 270; KROPÁČEK, L. *Umírání, smrt a eschatologické představy v islámu*. In KRÁSA, O. (ed.). *Smrt a umírání v náboženských tradicích současnosti*, s. 60 – 61; VIRÁGOVÁ, J. *Smrt a muslimské pohřební obřady v Sýrii a České republice. Národopisný věstník*, s. 41 – 42 nebo AN-NAWAWÍ, J. *Zahrady spravedlivých: sbírka výroků proroka Muhammada*, s. 306 – 307.

³² Všechny citace z Koránu jsou z překladu Ivana Hrbka. Praha: Odeon, 1991.

³³ 'ABD AL - 'ÁTÍ, H. *Zaostřeno na islám*, s. 101.

³⁴ Tamtéž s. 97 – 98.

³⁵ KROPÁČEK, L. *Umírání, smrt a eschatologické představy v islámu*. In KRÁSA, O. (ed.). *Smrt a umírání v náboženských tradicích současnosti*, s. 60.

³⁶ MALECKÁ, J. *Narození, svatba a pohřeb v sunnitském islámu*, s. 176.

nechodí, ale stává se, že se přijde rozloučit se zesnulým jeho nemuslimská nebo islám nepraktikující rodina a přijdou i ženy.³⁷

Po pohřební modlitbě se tělo odnáší na hřbitov. Je obvyklé, že se členové průvodu střídají a mrtvého každý nese aspoň chvíli, je to nejen společenská povinnost, ale hlavně jde o vyjádření úcty k zesnulému a poslušnosti k Bohu. Pohřební průvod je oproti našemu rychlý. Existuje představa, podle které tak bude dobrý člověk dříve blažený. Pokud však zemřel zlý člověk, spěchá se, aby ramena těch, jež mrtvého nesou, nebyla dlouho tížena d'áblem. „*Od Abú Hurajry, kéž je s ním Alláh spokojen, že prorok, kéž mu Alláh požehná a dá mu mír, pravil: „Pospěšte si s pohřbem, jelikož byl-li spravedlivý, je dobře, že mu ho poskytnete, a byl-li jiný než takový, je zlé, že si ho dáváte na šíje“* (na tom je shoda).³⁸ V českých zemích se nenosí tělo na hřbitov, kvůli velké vzdálenosti od nemocnice či umývárny, ale je nesen od brány hřbitova, kam je přivezeno pohřebním vozem, až k hrobu.³⁹

Zesnulý je do hrobu položen na pravý bok tváří k Mekce. Sunnou je mrtvého ukládat do hrobu pouze v rubáši, ale v České republice, stejně jako v některých dalších zemích západní Evropy, se pohřbívá v rakvi a tělo leží tak, aby jeho pravý bok byl směrem k Mekce. Při spouštění těla se recitují verše z Koránu. Nakonec každý z přítomných hodí do hrobu tři hrsti hlíny, při čemž se používají obě ruce.⁴⁰

U nás se považuje za vhodné nosit na pohřeb černé oblečení. v islámu tomu tak není. I když se obvykle za patřičnější považují tmavší barvy a neměla by se nosit červená, aby nevznikla atmosféra připomínající radostný svátek, tak není žádná barva, která by byla určena jako správná.⁴¹

Obvykle se po pohřbu rodina, přátelé i sousedé sejdou v domě zemřelého. Projevuje se soustrast příbuzným. Stejně jako u nás se i v islámské tradici mluví o mrtvém jen v dobrém, často se vzpomíná na jeho dobré skutky a vlastnosti. Období smutku trvá tři dny a u bohatých lidí je zvykem hostit přítomné obědem i večerí po všechny tři dny. U těch, kteří si to mohou dovolit, je obvyklé, že pohoštění není jen pro známé, ale též pro chudé. Pokud pozůstali nejsou tak dobře finančně zajištěni, koná se v den pohřbu oběd a třetí den večere, nebo se po celé tři dny podává jen voda a káva a až třetí den se koná pohoštění. V období smutku se tradičně podává káva bez cukru. Neměly by se používat parfémy ani make up, protože je to chápáno jako vyjádření

³⁷ MALECKÁ, J. *Narození, svatba a pohřeb v sunnitském islámu*, s. 177 – 179.

³⁸ AN-NAWAWÍ, J. *Zahrady spravedlivých: sbírka výroků proroka Muhammada*, s. 308.

³⁹ MALECKÁ, J. *Narození, svatba a pohřeb v sunnitském islámu*, s. 176 – 177.

⁴⁰ Tamtéž, s. 179 – 182.

⁴¹ Srov. K LAPETEK, M. *Umírání a smrt: Realizace náboženských pravidel v nemuslimském prostředí*. In OSTRÁNSKÝ, B. (ed.). *Smrt, hroby a záhrobí v islámu*, s. 271 a MALECKÁ, J. *Narození, svatba a pohřeb v sunnitském islámu*, s. 198.

neúcty k zemřelému a jeho rodině.⁴² Za zesnulého je dovoleno truchlit jen po tři dny, výjimkou je pouze vdova, ta smí po čtyři měsíce a deset dní truchlit za svého manžela.⁴³

1.6. Hroby a hřbitovy

Co se týče podoby hrobů i hřbitovů, je vidět velký rozdíl mezi normativním a žitým islámem. Hroby (qabúr) se značně liší dle lokality a historického období. Podle náboženských autorit by hrob měl být jeden a půl až dva metry hluboký obdélníkového tvaru s výklenkem na pravé straně směrem k Mekce, měl by být vyvýšen nad zem pouze o jednu píd' a měl by být označen kamenem, to aby bylo poznat, že zde někdo odpočívá. Pokud příbuzní chtějí na hrobě jméno zemřelého, napíše se na kousek dřeva. Oproti našim zvyklostem by na muslimském hrobě neměly být fotografie, svíčky ani květiny. Třebaže by na hrobě neměl být ani náhrobek, není nic výjimečného, že muslimský hrob má náhrobek se jménem, datem narození a úmrtí, dokonce s některým z koránských veršů, z nichž nejčastější je basmala: „*Ve jménu Boha milosrdného, slitovného.*“⁴⁴

Ochrana a péče o hroby je pokládána za úkol pozůstalých. Nečistý nebo neupravený hrob či hřbitov nemá na zemřelého vliv. Tedy nijak ho neovlivní ve chvíli posledního soudu. Je to však považováno za pohrdání návštěvníkem, a proto je o hřbitovy pečováno.⁴⁵

Navštěvování hrobů je muslimům doporučeno. Už prorok Muhammad často navštěvoval hroby svých přátel, nicméně zdůrazňoval, že návštěva hrobu je projevem úcty k zesnulému, v žádném případě nejde o uctívání. Báł se, aby lidé nezačali uctívat hroby svých blízkých, protože se domníval, že by to vedlo k modloslužebnictví, které je v islámu chápáno jako těžký hřích. „...*Slyšel jsem posla božího, kéž mu Alláh požehná a dá mu mír, jak praví: „Nemodlete se ke hrobům ani si na nich nesedejte“*“(Muslim).⁴⁶ Důvodem této obavy byly zřejmě zvyky křesťanů a židů. Návštěva hřbitova nám má připomínat vlastní smrtelnost, kterou by měl mít dobrý muslim neustále na paměti. Někdy se u hrobů recituje Korán, obvykle 1. súra Otevíratelka knihy.⁴⁷

⁴² MALECKÁ, J. *Narození, svatba a pohřeb v sunnitském islámu*, s. 193 – 198.

⁴³ AN-NAWAWÍ, J. *Zahrady spravedlivých: sbírka výroků proroka Muhammada*, s. 491.

⁴⁴ MALECKÁ, J. *Narození, svatba a pohřeb v sunnitském islámu*, s. 182 – 186; OSTŘANSKÝ, B. *Malá encyklopedie islámu a muslimské společnosti*, s. 28.

⁴⁵ KLAPETEK, M. *Umírání a smrt: Realizace náboženských pravidel v nemuslimském prostředí*. In OSTŘANSKÝ, B. (ed.). *Smrt, hroby a záhrobí v islámu*, s. 279 – 280.

⁴⁶ AN-NAWAWÍ, J. *Zahrady spravedlivých: sbírka výroků proroka Muhammada*, s. 487.

⁴⁷ Srov. OSTŘANSKÝ, B. *Malá encyklopedie islámu a muslimské společnosti*, s. 146 a KLAPETEK, M. *Umírání a smrt: Realizace náboženských pravidel v nemuslimském prostředí*. In OSTŘANSKÝ, B. (ed.). *Smrt, hroby a záhrobí v islámu*, s. 277 – 278.

2. Realizace v České republice

2.1. Muslimové v České republice

Bývalý předseda Muslimské obce Praha Vladimír Sáňka popisuje komunitu muslimů v Čechách jako malou a mladou.⁴⁸ Mimo to jde o minoritu velice heterogenní, příčinou jsou odlišné důvody k pobytu, sociální podmínky a především země původu a jak již bylo naznačeno, v různých zemích světa se islám praktikuje různě. v současnosti lze muslimskou komunitu na našem území rozdělit na české konvertity, jejichž počet je zanedbatelný, cizince s českým státním občanstvím, cizince, kteří zde žijí na základě povolení k trvalému nebo dlouhodobému pobytu, žadatele o politický azyl a ilegální imigranty.⁴⁹ Na základě sociologických průzkumů a sčítání lidu je odhadováno, že v roce 2013 pobývalo v České republice přibližně 22 280 muslimů, z nichž 23,8 % jsou arabští sunnité, 67 % turkičtí sunnité, 1,9 % perští šíité, 5,3 % indoárijské sunnité a 2 % indomalajské sunnité.⁵⁰ Ačkoli turkická sunnitská subcivilizace je zastoupena nejpočetněji, je z tohoto výzkumu zřejmé, že muslimská komunita v Čechách rozhodně není stejnorodá.

V minulosti byly naše styky s muslimy a jejich kulturou jen marginální. Ve větší míře jsme se začali setkávat až na počátku 20. století, poté co Rakousko-Uhersko obsadilo území Bosny a Hercegoviny. Muslimové z Bosny k nám v tomto období přišli, protože jsme byli jednou z nejvyspělejších částí říše. Po rozpadu Rakouska-Uherska u nás už většinou zůstali.⁵¹

Muslimové se na našem území začali sdružovat až ve třicátých letech minulého století. První úvahy o založení muslimské obce se objevují až roku 1934 a o rok později byla podána žádost o založení Muslimské náboženské obce. Problémy s legislativou zapříčinily, že obec byla uznána až protektorátní vládou roku 1942 pod názvem Muslimská náboženská obec pro Čechy a Moravu v Praze. Avšak roku 1945 byla, stejně jako ostatní právní akty protektorátní vlády, Benešovými dekrety zrušena. Po roce 1948 byla jednou z podmínek úřední registrace církve spolupráce se státní bezpečností. Obnovení se proto muslimové snažili až po roce 1989. Začal dlouhý boj s úřady. V roce 2002 byl zaveden dvoustupňový systém registrace církví a náboženských

⁴⁸ SÁŇKA, V. Malá a mladá komunita: k vývoji muslimské komunity v ČR v posledních dvaceti letech. *Dingir* [online]. 2010, č. 2, [cit. 4. března 2016]. Dostupné na:

<http://www.dingir.cz/index.php?co=cislo/10/2/mala_a_mlada_komunita>

⁴⁹ MENDEL, M.; OSTŘANSKÝ, B.; RATAJ, T. *Islám v srdci Evropy*, s. 408 – 410.

⁵⁰ TOPINKA, D. *Role religiozity a etnicity v procesu integrace muslimů-imigrantů do české společnosti*. In ČERNÝ, K. (ed.). *Nad Evropou půlměsíc I. Muslimové v česku a západních společnostech*, s. 34 – 36.

⁵¹ MELICHÁREK, T. *Islám v Brně*, s. 14 – 16.

společností⁵² a o dva roky později ministerstvo kultury žádost o registraci muslimské obce schválilo.⁵³

Ústředí muslimských obcí je od roku 2004 registrováno jako náboženská společnost prvního stupně tedy bez výkonu tzv. zvláštních práv. Jedná se o organizaci sdružující muslimské obce. „*UMO koordinuje činnost muslimských obcí zejména ve věcech náboženských, sociálních, vzdělávacích a kulturních. Jedná v těchto věcech s orgány státní správy, samosprávy, případně s dalšími institucemi v České republice.*“⁵⁴

Pro registraci druhého stupně musí být splněno několik podmínek: společnost musí být registrována nejméně deset let, každý rok musí zveřejňovat výroční zprávy, musí být bezúhonná, plnit závazky vůči státu a třetím osobám a musí předložit podpisy 10 000⁵⁵ členů této náboženské společnosti.⁵⁶ V roce 2006 vedení Ústředí muslimských obcí žádalo o výjimku ze zákona a umožnění registrace druhého stupně, tato žádost však byla zamítnuta. O tuto registraci bylo možné znovu požádat v roce 2014, ale žádost prozatím podána nebyla, nejspíše proto, že každoročně nevydávali výroční zprávy, tím by nesplnili jednu z právních podmínek pro registraci. Krom toho se již v roce 2014 začaly ozývat hlasy protestující proti tomu, aby Ústředí muslimských obcí bylo přiznáno oprávnění k výkonu zvláštních práv.⁵⁷

Ústředí muslimských obcí si stanovilo řadu cílů, díky nimž je jejich pole působnosti poměrně široké. Mezi tyto cíle patří: pomáhat rozvoji muslimské komunity, prohlubovat přátelské vztahy s muslimy žijícími uvnitř i mimo Českou republiku, vydávat publikace a poskytovat objektivní informace o islámu, podporovat přátelství, toleranci a dialog mezi islámem a ostatními náboženstvími, budovat modlitebny, bránit muslimskou komunitu proti projevům rasismu a xenofobie a v neposlední řadě pomáhat při zajištění pohřbu muslimů zemřelých na tomto území.⁵⁸

Členem Ústředí muslimských obcí je každý muslim, který se na základě schválené žádosti stal členem některé z obcí. Tato organizace zastřešuje tři muslimské obce, které u nás v současnosti existují. Jde o muslimskou obec v Praze, Brně a Teplicích. Mezi

⁵² Podrobné informace o dvoustupňovém registračním systému: Zákon č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech.

⁵³ Srov. BEČKA, J.; MENDEL, M. *Islám a České země*, s. 333 – 392 a MELICHÁREK, T. *Islám v Brně*, s. 16 – 24.

⁵⁴ Statut Ústředí Muslimských Obcí. Ústředí Muslimských Obcí Statut Ústředí Muslimských Obcí. Ústředí Muslimských Obcí [online]. [cit. 9. února 2016]. Dostupné na: <www.umocr.cz/stanovyumo.pdf>, s. 1.

⁵⁵ Přesněji to musí být jedna promile obyvatel České republiky podle posledního sčítání lidu.

⁵⁶ Zákon č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech, § 11.

⁵⁷ Srov. JANKŮ, T. *Analýza přiznání (zvláštních) práv muslimské náboženské obci v ČR*. In. BENÁK, J. (ed.) *Církev a stát 2013: Sborník z konference*, s. 96 – 105; OSTŘANSKÝ, B. *Islám v Česku roku 2014*. *Dingir* [online]. 2014, č. 4, [cit. 13. března 2016]. Dostupné na: <http://www.dingir.cz/cislo/14/4/islam_v_cesku_roku_2014.pdf>, s. 116.

⁵⁸ MENDEL, M.; OSTŘANSKÝ, B.; RATAJ, T. *Islám v srdci Evropy*, s. 414.

další organizace patří Islámská nadace v Praze, Islámská nadace v Brně, Svaz muslimských studentů v ČR a několik dalších.

2.2. Pohřbívání v České republice

Muslimské hřbitovy vznikly na našem území až po roce 1989, ale muslimové u nás byli pohřbíváni již dříve. Hroby muslimských vojáků z doby první světové války nalezneme v Pardubicích, Hodoníně, Olomouci, Valašském Meziříčí a na dalších místech v republice. Toto téma prozatím nikdo systematicky nezpracoval, proto není známo přesné číslo, ale řádově jde o stovky hrobů. Tato místa nikdy nebyla příčinou konfliktů. Zřejmě proto, že na ně není pohlíženo jako na připomínku islámu, ale jako na připomínku padlých mužů.⁵⁹

V současné době jsou na území České Republiky tři muslimské hřbitovy, nejde o celé hřbitovy, ale o části veřejných pohřebišť. První z nich založil prof. Šilhavý roku 1994 v Třebíči, na Novém hřbitově zde muslimům patří skupina N3/N6. Od roku 2004 je jim k dispozici také skupina 107 na Ústředním hřbitově v Brně a oddělení 29 na II obecním hřbitově v rámci Olšanských hřbitovů v Praze.⁶⁰

Na tom v jakém stylu jsou hroby zřizovány, můžeme pozorovat určité proměny komunity. Nebo lépe řečeno můžeme si povšimnout začlenění a přizpůsobení se naší kultuře a zvyklostem. Muslimské hroby se liší podle větve islámu, lokality a v neposlední řadě také podle toho z jaké části světa zemřelý pocházel. Tato rozmanitost je zapříčiněna především tím, že islámská komunita u nás není národnostně jednodušší.

Zřizovatelem Nového hřbitova v Třebíči je město Třebíč.⁶¹ Profesor Šilhavý si zvolil právě toto město pro zbudování pohřebiště, protože zde sám žil a dnes je tento hřbitov místem jeho posledního odpočinku. Jednotlivé části hřbitova jsou ohraničeny stromy, tedy i ta muslimská, kterou bychom našli v zadním rohu hřbitova, je takto od ostatních oddělena (příloha I.). Od jiných částí se na první pohled liší tím, kam hroby směřují. V Třebíči můžeme nalézt hroby, o kterých by se dalo říct, že jsou podle sunny, jsou tedy označeny pouze kamenem ležícím v místě hlavy nebo kousky dřeva postavenými v místě hlavy a nohou (příloha II.). Také jsou tu hroby zasypané kamínky, rostou na nich květiny, nebo jsou ohraničeny obrubou z kamene (příloha III.). Jsou zde

⁵⁹ JANKŮ, T. *Islámská funerální kultura jako konfliktní téma v české společnosti*. In HUBÁLEK, T. (ed.). *Sborník ze IV. mezinárodní vědecké konference studentů doktorských studijních programů v oblasti společenských věd*, s. 223 - 224.

⁶⁰ Srov. KOTRLÝ, T. *Pohřebnictví*, s. 88 – 89 a JANKŮ, T. *Islámská funerální kultura jako konfliktní téma v české společnosti*. In HUBÁLEK, T. (ed.). *Sborník ze IV. mezinárodní vědecké konference studentů doktorských studijních programů v oblasti společenských věd*, s. 224.

⁶¹ KOTRLÝ; SVOBODA, *Databáze krematorií a pohřebišť v ČR - vyhledávání* [online]. posl. aktualizace 17. února 2016 [cit. 3. března 2016]. Dostupné na:

<<http://www.pohrebiste.cz/stranky/archiv/database/vyhledav.htm?txtObec=&odeslat=+VYHLEDAT+>>.

ale také hroby podobné evropskému stylu. v čelech hrobů stojí kamenné náhrobky s vyrytými jmény, daty narození a úmrtí, fotkami, někdy i různými českými nebo arabskými verši, častý je také obrázek pŕlměsíce. Přestože je to pro islám netypické, na řadě hrobů leží květiny nebo svíčky (příloha IV.).⁶²

Zřizovatelem Ústředního hřbitova v Brně je město Brno⁶³ a spadá pod příspěvkovou organizaci Správa hřbitovů města Brna. Muslimské oddělení není tak rozlehlé jako v Praze a Třebíči, jde o poměrně malý trojúhelník v rámci skupiny 107, je to část od hlavní brány poněkud vzdálená, ale není odtržena od zbytku hřbitova (příloha V.). V této oblasti se nachází něco kolem dvanácti hrobů a již tam žádné místo není. Správa hřbitova mě informovala, že muslimové si často pronajímají hrobová místa jinde ve skupině 107, aby byli alespoň poblíž této muslimské části.

Na první pohled je zřejmé, že hroby jsou uspořádaný jinak než zbytek skupiny. Většina hrobů má v čele náhrobek s nápisem a datem narození a úmrtí bez fotografie (příloha VI.). Některé hroby mají jen náhrobek, jiné i kamenné ohraničení a další celou kamennou desku. Méně početně zde můžeme nalézt i hroby bez náhrobku (příloha VII.). Stejně jako v Třebíči i zde na některých hrobech leží svíčky a květiny (příloha VIII.).⁶⁴

Zřizovatelem Olšanského hřbitova je hlavní město Praha.⁶⁵ Olšanský hřbitov je rozdělen na dvě části. Muslimský úsek, který je větší než v Brně nebo Třebíči, se nachází v oddělení 29 v druhé části, toto oddělení se nachází v rohu hřbitova nad židovskou částí hřbitova (příloha IX.). Stejně jako u předchozích hřbitovů i zde je na první pohled patrné, že jsou hroby orientovány jiným směrem. Poměrně velká část hrobů je podle sunny, neoznačených, jen s kamenem v místě hlavy (příloha X.), nebo s kouskem dřeva se jménem (příloha XI.). Méně hrobů má náhrobky (příloha XII.) a jen velice malá část hrobů má i náhrobní desku (příloha XIII.). Také zde najdeme hroby s ohrádkami (příloha XIV.). Oproti zbylým dvěma hřbitovům, je v Praze více květin a svíček na hrobech (příloha XV.).⁶⁶

Všechny tři muslimské části hřbitovů jsou situovány na okrajích pohřbišť, nejsou však nijak odtrženy nebo odstrčeny od zbylých částí. Nejvýraznějším rysem muslimských hrobů je, že jsou směřovány k Mekce, jinak nejsou od těch našich až tak odlišné. Jsou zde hroby vybudované podle náboženských autorit, ale je zde řada hrobů,

⁶² Více fotografií muslimské části hřbitova v Třebíči na přiloženém CD ve složce *Nový hřbitov v Třebíči*.

⁶³ KOTRLÝ; SVOBODA, Databáze krematorií a pohřbišť v ČR - vyhledávání [online]. posl. aktualizace 17. února 2016 [cit. 3. března 2016]. Dostupné na:

<[⁶⁴ Více fotografií muslimské části hřbitova v Brně na přiloženém CD ve složce *Ústřední hřbitov v Brně*.](http://www.pohrebiste.cz/stranky/archiv/database/vyhledav.htm?txtObec=&odeslat=+VYHLEDAT+></p></div><div data-bbox=)

⁶⁵ KOTRLÝ; SVOBODA, Databáze krematorií a pohřbišť v ČR - vyhledávání [online]. posl. aktualizace 17. února 2016 [cit. 3. března 2016]. Dostupné na:

<[⁶⁶ Více fotografií muslimské části hřbitova v Praze na přiloženém CD ve složce *Olšanský hřbitov v Praze*.](http://www.pohrebiste.cz/stranky/archiv/database/vyhledav.htm?txtObec=&odeslat=+VYHLEDAT+></p></div><div data-bbox=)

o nichž prozrazuje náboženské vyznání zesnulého, pouze jejich směr. Dlužno dodat, že takové hroby nejsou jen v České republice popřípadě v západní Evropě, ale hroby tohoto typu se vyskytují i v muslimských zemích.

2.3. Problémy s pohřbíváním v České republice

Oproti našim zvykům se v islámské kultuře uskutečňuje pohřeb co nejdříve, nejlépe ještě v den smrti. Bohužel hřbitovní správa na to u nás není připravena. Řešení je však prosté, v muslimském oddělení na Olšanských hřbitovech v Praze jsou vždy připravené jeden až dva prázdné hroby⁶⁷ (příloha XVI). Ovšem ani tento vstřícný krok ze strany vedení hřbitova nemusí znamenat rychlý pohřeb. Příčinou zdržení pohřbu může být legislativa, například čekání na vystavení úmrtního listu příslušnou matrikou.⁶⁸ Pohřeb rovněž může být odložen s ohledem na příjezd členů rodiny zesnulého, kteří často žijí v cizině. Zpoždění také může nastat v případech, kdy je nejednoznačná příčina smrti a je nařízena pitva.

V islámu je zvykem pohřbívát pouze v rubáši, nikoli v rakvích jak je to běžné v Evropě. Pohřbívání v rakvích, není až takový problém, protože se jedná o zvyk, ne o náboženské nařízení.⁶⁹ Nicméně legislativa týkající se nutnosti použití rakve je poněkud nejednoznačná. Při tvorbě zákona o pohřebnictví⁷⁰ ani při schvalování evropské technické normy ČSN EN 15017⁷¹, nikoho nenapadlo, že se setkáme se situací, kdy u nás budou pohřbíváni lidé s jinými funerálními tradicemi a náboženskými příkazy. Podle zákona o pohřebnictví se do hrobek musí pohřbívát v rakvích z tvrdého dřeva. O hrobech však zákon nemluví⁷². Do hrobu tedy teoreticky zesnulý může, ale nemusí být uložen v rakvi.⁷³

Řád veřejného pohřebiště statutárního města Brno i řád veřejného pohřebiště pro hlavní město Prahu nařizují použití rakve při pohřbívání do hrobky a přesně popisují, z čeho musí být rakev při ukládání do hrobky vyrobena. Uložení nebožtíka do hrobu v rakvi tyto řády předpokládají, dokonce popisují, z jakého materiálu může

⁶⁷ KOTRLÝ, T. *Pohřebnictví*, s. 90.

⁶⁸ Tímto se zabývá: zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů.

⁶⁹ KROPÁČEK, L. *Umírání, smrt a eschatologické představy v islámu*. In KRÁSA, O. (ed.). *Smrt a umírání v náboženských tradicích současnosti*, s. 60.

⁷⁰ Zákon č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví.

⁷¹ Úřad pro technickou normalizaci, metrologii a státní zkušebnictví. Česká technická norma: Pohřební služby – Požadavky. [online]. Praha, 2014 [cit. 5. března 2016]. Dostupné na: <<http://www.pohrebiste.cz/stranky/archiv/resitel/clanky/en15017.pdf>>.

⁷² Hrob a hrobka není totéž, rozdíl je v tom, že do hrobu se tělo ukládá do hlíny, kdežto vnitřek hrobky je vyzděný. Muslimové hrobky nevyužívají a pohřbívají pouze do hrobů. Více: KOTRLÝ, T. *Pohřebnictví*, s. 191.

⁷³ KOTRLÝ, T. *Pohřebnictví*, s. 91.

být, ale její použití nenařizují.⁷⁴ Dle bývalého ředitele Olšanských hřbitovů Jaroslava Šejvly se na otázku, zda se může, nebo nemůže pohřbívat do hrobu bez rakve, nedá jasně odpovědět. Ze zákona je jednoznačné, že zákonodárce použití rakve nejen předpokládá, ale především nepočítá s žádnou jinou alternativou. Avšak vzhledem k tomu, že se touto otázkou zákon nezabývá, není pochování zesnulého bez rakve přestupkem. Nezbyvá mi tedy než souhlasit s panem Šejvlem, že nevyužití rakve není v souladu s platným právním řádem, ale není možné za něj uložit žádnou sankci.⁷⁵ Tak či tak praxí zůstává, že lidé všech vyznání jsou na našem území pohřbíváni v rakvích.

Většina muslimů stále ještě posílá své zesulé příbuzné do země původu. Je zde ale předpoklad, že by muslimů, kteří chtějí být pochováni v místě bydliště, mělo přibývat. V tomto bodě však narážíme na nedostatečnou kapacitu muslimských oddělení na komunálních hřbitovech. Jednak je to zapříčiněno malým prostorem, jenž je muslimům v jednotlivých pohřebištích vyhrazen, pak tím, že hrob může být použit pouze jednou.

V České republice je běžné využití hrobového místa opakovaně. Obvyklou praxí u nás je pronajímání hrobových míst a prostorů na určité období. S tímto také souvisí tzv. tlecí doba, je to lhůta, po kterou musí být tělo pohřbeno, aby došlo k úplnému rozkladu. Tato doba se určuje u každého pohřebiště zvlášť, přičemž minimum je deset let.⁷⁶ Je důležitá, protože pronájem nesmí být kratší než tlecí doba a nemůže být zrušen před uplynutím této doby.

Před uplynutím nájmu je provozovatel pohřebiště povinen nájemce informovat a na základě návrhu nájemce pak může být smlouva prodloužena. Mnoho zde pohřbených muslimů jsou cizinci, jejich příbuzní nežijí v České republice a není znám trvalý pobyt nájemce. V takových případech má provozovatel pohřebiště povinnost uveřejnit tuto informaci na pohřebišti.⁷⁷ Pokud se nájemce neozve, mohou být ostatky exhumovány a hrobové místo využito znovu.

Muslimové věří, že v hrobě má mít zemřelý věčný klid a také je to místo jeho budoucího vzkříšení. Pointou je, že pokud je někdo pohřben, měl by ve svém hrobě zůstat již napořád. V České republice se ovšem sjednává nájem hrobového místa jen na určitý počet roků. Po uplynutí tlecí doby může být povolena exhumace, tu ovšem musí schválit správce pohřebiště. Po exhumaci následuje kremace, což je další bod,

⁷⁴ VOKŘÁL, P. Řád veřejného pohřebiště statutárního města Brno. [online]. Brno, 10. února 2015 [cit. 5. března 2016]. Dostupné na: <[http://www.hrbitovybrno.cz/download/rvp_\(2\).pdf](http://www.hrbitovybrno.cz/download/rvp_(2).pdf)>; Řád veřejného pohřebiště. Hlavní město Praha [online]. Praha, 25. června 2002 [cit. 5. března 2016]. Dostupné na: <<http://www.hrbitovy.cz/wp-content/uploads/rad.pdf>>.

⁷⁵ ŠEJVL, J. S rakví nebo bez rakve? Tot' otázka! *Slovenské pohrebníctvo* [online]. 2014, č. I, [cit. 5. března 2016]. Dostupné na: <<http://www.pohrebnictvo.sk/s-rakvi-nebo-bez-rakve/>>.

⁷⁶ Více informací o určení tlecí doby: KOTRLÝ, T. *Pohřebnictví*, s. 138 – 141.

⁷⁷ Zákon č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví, § 25.

který je s islámem naprosto neslučitelný.⁷⁸ Hrob navíc může být pronajat nemuslimům, což je z pohledu normativního islámu nepřijatelné, protože správně muslim nesmí být pohřben na nemuslimské hřbitově a naopak člověk jiného vyznání nesmí být pohřben na muslimském hřbitově.⁷⁹

Domnívám se, že vhodným řešením výše uvedených problémů by bylo zřízení neveřejného pohřebiště, kde by se muslimové nemuseli řídit řádem veřejného pohřebiště a mohli prokazovat úctu svým zesnulým podle zvyků své víry, samozřejmě v rámci zákonů České republiky. Ústředí muslimských obcí jako náboženská společnost prvního stupně registrace má na vybudování neveřejného pohřebiště nárok. Nemají sice oprávnění k výkonu zvláštních práv, ale zřízení neveřejného pohřebiště mezi tato práva nepatří.⁸⁰ „*Za neveřejná pohřebiště se rovněž považují účelová zařízení určená výlučně pro uložení lidských pozůstatků příslušníků registrovaných církví nebo náboženských společností, jejichž vnitřní předpisy a obřady neumožňují ukládání lidských pozůstatků nebo zpopelněných lidských ostatků na veřejném pohřebišti.*“⁸¹ Ústředí muslimských obcí splňuje všechny potřebné podmínky a je zřejmé, že má na zřízení neveřejného pohřebiště právo, ale první pokus o jeho založení skončil neúspěšně.

Ústředí muslimských obcí žádalo v roce 2014 o pronájem pozemku v Libni za účelem založení neveřejného pohřebiště. Žádost byla zastupitelstvem městské části Praha 8 zamítnuta. Místostarostka Vladimíra Ludková dokonce zveřejnila svůj nesouhlas se vznikem neveřejného pohřebiště na internetových stránkách www.vasepraha8.cz.⁸²

„...Muslimská obec tam chce vybudovat neveřejné pohřebiště pro své členy. Byla jsem proti. A pokud se mne zeptáte proč, tak zřejmě proto, že znám pohádku, ve které vystupují Jezinky a říkají Smolíčkovi: ‚Smolíčku, pacholíčku, otevři nám svou světničku. Jen tři prstíčky tam strčíme a hned zase půjdeme‘.

Možná je moje úvaha opravdu přitažená za vlasy, ale vycházím z dlouholeté zkušenosti. Nejdříve hřbitov, pak malá svatyně a nebude to trvat dlouho a Muslimská obec na území Prahy 8 může kvést jako řepková pole Andreje Babiše po české krajině. Nechci, aby Praha 8 byla tím samým, co je ve Francii město Marseille, kde se do některých čtvrtí bojí vstoupit i hlídky policie. Náš kulturně-historický okruh má křesťansko-židovské základy.

⁷⁸ Lze nalézt i marginální výjimky, o nich píše: VENHORST, C. *Muslims Ritualising Death in the Netherlands: Death rites in a small town context.*

⁷⁹ Srov. Klapetek, M. *Umírání a smrt v islámu: Naplnění náboženských pravidel v realitě současného Německa.* In DOLEŽALOVÁ, I.; HAMAR, E.; BĚLKA, L. (eds.). *Náboženství a tělo*, s. 144 a KOTRLÝ, T. *Pohřebnictví*, s. 90.

⁸⁰ Zákon č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech, § 7.

⁸¹ Zákon č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví, § 3.

⁸² Janků, T. *Islámská funerální kultura jako konfliktní téma v české společnosti.* In Hubálek, T. (ed.). *Sborník ze IV. mezinárodní vědecké konference studentů doktorských studijních programů v oblasti společenských věd*, s. 224.

A i když jsme většinou národem, který se k žádné víře aktivně nehlásí, jsem přesvědčená, že několikatisíciletý vývoj naší kultury nelze, v zájmu těžko uchopitelné multikulturality, zahodit a říct každému „jsi tu vítán“.

To by se také mohlo jednou stát, že u vás v obýváku najednou bude někdo, kdo říká: „Už tady nebydlíš, odejdi!“⁸³

Vyjádření místostarostky samozřejmě nezůstalo bez odezvy a tato kauza se stala poměrně mediálně známou. Začaly se ozývat hlasy, které výrok podporovaly, například ze strany skupiny „Islám v České republice nechceme“. Radnice se k němu však nehlásí a nechce s ním být spojována. Chápe ho jako soukromé prohlášení paní Ludkové. Rada městské části se dokonce distancuje i od webových stránek, na nichž byl článek zveřejněn. Žádost o pronájem byla skutečně zamítnuta, důvodem byl však rozpor s územním plánem. Vyjádření paní Ludkové bylo kritizováno nejen předsedou Muslimské obce Praha Vladimírem Sáňkou, který článek označil za islamofóbní, ale například také ze strany organizace Člověk v tísni.⁸⁴ Navzdory kritice si Ludková za svými názory nadále stojí. Dlužno dodat, že prohlášení bylo vydáno v době před komunálními volbami a politolog Jan Bureš upozorňuje na smutný fakt, že mohlo být součástí předvolební propagandy.⁸⁵

⁸³ LUDKOVÁ, V. Neveřejný hřbitov pouze pro muslimy? V Praze 8 ne. Vaše Praha 8. [online]. Praha, 27. června 2014 [cit. 9. února 2016]. Dostupné na: <<http://www.vasepraha8.cz/aktuality/neverejny-hrbitov-pouze-pro-muslimy-ne>>.

⁸⁴ HEŘMANOVÁ, M. Muslimové by chtěli pohřbívat? Tak to tedy ne! Člověk v tísni. [online]. 22. července 2014 [cit. 9. února 2016]. Dostupné na: <<http://migration4media.net/2014/07/22/muslimove-by-chteli-pohrbivat-tak-to-tedy-ne/>>.

⁸⁵ Srov. JANDA, V. Politická varuje před rozpínáním muslimů. Přestřelila, říká jejich šéf. iDNES.cz [online]. 16. července 2014 [cit. 9. února 2016]. Dostupné na: <http://praha.idnes.cz/mistostarostka-se-vyjadruje-k-muslimskemu-pohrebisti-pgk-/praha-zpravy.aspx?c=A140716_2082561_praha-zpravy_bur>; ČT 24. Praha 8 odmítla muslimské pohřebiště. Česká Televize [online]. 15. července 2014 [cit. 9. února 2016]. Dostupné na: <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/1025715-praha-8-odmitla-muslimske-pohrebiste>> a JANKŮ, T. *Islámská funerální kultura jako konfliktní téma v české společnosti*. In HUBÁLEK, T. (ed.). *Sborník ze IV. mezinárodní vědecké konference studentů doktorských studijních programů v oblasti společenských věd*, s. 225.

Závěr

Funerální kultura islámu je velice široké téma, už tím že pohřbívání v islámu má mnoho podob. Nastínila jsem rozdílnost islámské funerální kultury od naší, popsala jsem, jak toto náboženství pracuje s fenoménem smrti, jaké jsou hlavní myšlenky a úkony spojené s funerální kulturou a roli, kterou v tomto hraje eschatologie. Nejdůležitější myšlenky společné pro celý islámský svět říkají: všichni se rodí a umírají z vůle Alláhovi, umírající nemá být ve svých posledních chvílích sám, po smrti je nutné provést rituální očistu, po té se pronáší modlitba za mrtvé, pohřeb je uskutečněn co nejdříve po smrti a muslimové v hrobě čekají na den posledního soudu, kdy dojde k zmrtvýchvstání.

Již v úvodu jsem naznačila, že pochopení tematiky smrti nás může přiblížit k porozumění islámu. Poznatky z této oblasti nám mohou poskytnout nové informace o povaze islámu nebo mohou potvrdit to, co již o něm víme. Z pojetí smrti vyplývá, že si muslimové váží lidského života, citlivé a obřadní zacházení se zesnulým zase naznačuje, že i mrtvý člověk má svou hodnotu. Z toho, jak se rodina automaticky a přirozeně stará o umírajícího, můžeme usuzovat silné rodinné hodnoty. Řada modliteb a rituálních úkonů spojených se smrtí, ukazuje jak hluboký význam pro muslimy náboženství má a jak v jejich světě sakrální prostupuje světské. Nepřítomnost žen na pohřbu pro změnu odhaluje značně odlišné role muže a ženy.

Pokud porozumíme významu rituálů spojených se smrtí a pohledu islámu na smrt, pak pochopíme, proč mají u nás s pohřbíváním problémy. V České republice žijí muslimové poměrně krátce a jejich komunita je velice malá a různorodá. Možná i to je důvodem, proč se prozatím nikdo komplexně nezabýval problematikou pohřbívání muslimů v Čechách. To však neznamená, že by tyto záležitosti měly být přehlíženy. Za nejpálčivější problémy, s nimiž se muslimové setkávají při prokazování úcty svým zesnulým, považují dlouhou přípravu k pohřbu, kapacitu pohřebišť, opakované využívání pohřebního místa a pohřbívání do hrobů v rakvích. Na problém s dlouhými přípravami k pohřbu jsou připraveny Olšanské hřbitovy, které mají připravených několik prázdných vykopaných hrobů, jinde to však nijak řešeno není. Navíc pohřeb může být oddalován i z jiných důvodů, například kvůli očekávání příjezdu rodiny žijící v cizině nebo vinou komplikací v legislativě.

Malá kapacita hřbitovů je problém, který se pravděpodobně bude časem stupňovat, protože dnes stále ještě většina muslimů posílá své zesulé příbuzné do země původu, aby byli pohřbeni tam, ale podle trendu v okolních zemích se dá předpokládat, že od tohoto budou postupně upouštět a stále větší procento bude chtít být pohřbeno v místě bydliště.

Využívání pohřebního místa více než jednou je zřejmě nejožehavějším problémem. Zřízení neveřejného pohřebiště, na jehož vybudování má dokonce Ústředí muslimských

obcí právní nárok, by tyto i předchozí nesnáze vyřešilo. První žádost o pronájem pozemku k tomuto účelu, byla zamítnuta a informace, zda má Ústředí muslimských obcí v úmyslu podat žádost znovu v jiné části Prahy nebo v jiném městě, není prozatím známa.

Posledním problémem v oblasti pohřbívání v Českých zemích je používání rakví, problém není ani tak fakt, že jsou nuceni pohřbívat v rakvích, ale spíše to, že se k tomu zákon nevyjadřuje jasně. Na otázku zda by mohl být někdo pochovaný bez rakve, nelze jednoznačně odpovědět, protože i když toto zákon nepovoluje, tak by tento čin nemohl být nijak sankcionován.

Je zjevné, že už samotné pojetí smrti je od našeho velice odlišné. Ale troufám si tvrdit, že v oblasti smrti a pohřbívání dochází k postupné integraci, kterou můžeme deklarovat na příkladech, jako využívání institucionální péče o nemocné a seniory, přenechání starostí o rituální očistu muslimské obci nebo výstavba hrobů podobných evropskému stylu. Ačkoliv ke zmírnění či snad vyřešení těchto potíží je ještě dlouhá cesta, doufám, že tento můj text, alespoň z části přispěje ke zviditelnění těchto problémů. Přestože jsou naše kultury i náboženství odlišné, smrt je téma přítomné ve všech náboženstvích i kulturách, je to něco, co je pro nás pro všechny společné. Věřím, že v dnešním světě prolínání kultur jsme schopni nalézt přijatelný kompromis, na jehož počátku stojí porozumění a oproštění se od předsudků.

Pohřbívání muslimů v České republice je téma, které se právě odkrývá, je to tedy oblast široce otevřená diskusi, ale na poli faktů se toho o něm již mnoho říci nedá, naopak o funerální kultuře islámu jako celku by se toho dalo napsat opravdu hodně. Protože je toto bakalářská práce domnívám se, že množství informací je adekvátní, na úrovni magisterské nebo jiné práce by se dala obohatit například o pohled lidového islámu, to by u každého úkonu spojeného s umíráním, smrtí a pohřbíváním přineslo řadu variant v závislosti na lokalitě a také by to přineslo možnost věnovat se některým otázkám, na které normativní islám neposkytuje odpověď.

Seznam použitých zdrojů

Literatura

- ASSMANN, J. *Smrt jako fenomén kulturní teorie: Obrazy smrti a zádušní kult ve starověkém Egyptě*. Praha: Vyšehrad, 2003. ISBN 80-7021-514-3.
- BEČKA, J.; MENDEL, M. *Islám a České země*. Olomouc: Votobia, 1998. ISBN 80-7220-043-8.
- BENÁK, J. (ed.) *Církev a stát 2013: Sborník z konference*. Brno: Masarykova Univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6595-6.
- BOMBA, L.; KÖVÉROVÁ, E.; SMREK, M. (eds.). *Zborník príspevkov z nultého ročníka konferencie pre doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov: Fenomén moci a sociálne nerovnosti*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2014. ISBN 978-80-223-3619-2.
- ČERNÝ, K. (ed.). *Nad Evropou půlměsíc I. Muslimové v Česku a západních společnostech*. Praha: Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-3066-9.
- ČERVENKOVÁ, D.; RETHMANN, A. P. (ed.). *Islám v českých zemích*. Praha: Vyšehrad, 2009. ISBN 978-80-7021-852-5.
- DENNY, F. M. *Islám a muslimská obec*. Přel. Kateřina Hronová. Praha: Prostor, 1998. ISBN 80-85190-69-9.
- DOLEŽALOVÁ, I.; HAMAR, E.; BĚLKA, L. (eds.). *Náboženství a tělo*. Brno: Masarykova univerzita, 2006. ISBN 80-210-4115-3.
- ELIÁŠ, V.; KOTRLÝ, T. a kol. *Přehled veřejných a neveřejných pohřebišť v České republice*. Praha: Vyšehrad, 2006. ISBN 80-7021-861-4.
- HUBÁLEK, T. (ed.). *Sborník ze IV. mezinárodní vědecké konference studentů doktorských studijních programů v oblasti společenských věd*. Praha: EPOCH, 2015. ISBN 978-80-7425-278-5.
- CHMELKOVÁ, T. *Aspekty umírání a smrti ve vybraných světových náboženstvích*. České Budějovice, 2015. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita, Zdravotně sociální fakulta.
- KLAPETEK, M. *Muslimské organizace v Německu, Rakousku a Švýcarsku: význam náboženství jako identifikačního prvku při integraci do západních společností*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2011. ISBN 978-80-7325-264-9.
- KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, B. (ed.). *Základy asijských náboženství 1. díl: Judaismus, islám, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0832-4.
- KOTRLÝ, T. *Pohřebnictví: právní zajištění piety a důstojnosti lidských pozůstatků a ostatků*. Praha: Linde Praha a.s., 2013. ISBN 978-80-86131-95-5.
- KOVÁČ, M.; KOVÁCS, A.; PODOLINSKÁ, T. (eds.). *Cesty na druhý svět: Smrt a posmrtný život v náboženstvích světa*. Bratislava: Chronos, 2005. ISBN 80-89027-15-6.

- KRÁSA, O. (ed.). *Smrt a umírání v náboženských tradicích současnosti*. Praha: Cesta domů, 2010. ISBN 978-80-904516-3-6.
- KROPÁČEK, L. *Duchovní cesty islámu*. Praha: Vyšehrad, 2003. ISBN 80-7021-613-1.
- KUTNOHORSKÁ, J. *Multikulturní ošetrovatelství pro praxi*. Praha: Grada Publishing, 2013. ISBN 978-80-247-4413-1.
- LUTOVSKÝ, M. *Hroby předků: Sonda do života a smrti dávných Slovanů*. Praha: Academia, 1996. ISBN 80-200-0567-6.
- MALECKÁ, J. *Narození, svatba a pohřeb v sunnitském islámu*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-7212-1.
- MELICHÁREK, T. *Islám v Brně: Muslimská komunita očima médií a Brňanů*. Pstruží: Lukáš Lhořan, 2011. ISBN 978-80-904932-0-9.
- MENDEL, M.; OSTŘANSKÝ, B.; RATAJ, T. *Islám v srdci Evropy: Vlivy islámské civilizace na dějiny a současnost českých zemí*. Praha: Academia, 2007. ISBN 978-80-200-1554-9.
- NORKOVÁ, J. *Co je povolené a co je zakázané při ošetřování vyznavače islámu*. České Budějovice, 2008. Diplomová práce. Jihočeská univerzita, Zdravotně sociální fakulta.
- OSTŘANSKÝ, B. *Atlas muslimských strašáků aneb Vybrané kapitoly z „mediálního islámu“*. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-2428-2.
- OSTŘANSKÝ, B. *Malá encyklopedie islámu a muslimské společnosti*. Praha: Libri, 2009. ISBN 978-80-7277-404-3.
- OSTŘANSKÝ, B. (ed.). *Smrt, hroby a záhroby v islámu: poslední věci člověka pohledem muslimských pramenů*. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-2305-6.
- PAVLÍKOVÁ, E. *Muslimští migranti a český sekulární stát*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2012. ISBN 978-80-7465-018-5.
- PAVLINCOVÁ, H.; HORYNA, B. a kol. *Judaismus, křesťanství, islám*. Vydání druhé, podstatně přepracované a rozšířené. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2003. ISBN 80-7182-165-9.
- PINCOVÁ, D. *Potřeba intimity a její zajištění v ošetrovatelské péči u vybraných minoritních skupin*. České Budějovice, 2011. Diplomová práce. Jihočeská univerzita, Zdravotně sociální fakulta.
- TOPINKA, D. (ed.). *Integrační proces muslimů v České republice – pilotní projekt*. Ostrava: VeryVision, 2006/2007. Výzkumná zpráva.
- TÓTHOVÁ, V.; ROLANTOVÁ, L.; MICHÁLKOVÁ, H.; NOVÁKOVÁ, D. K problematice zajištění kulturně diferencované ošetrovatelské péče ve vybraných minoritách v České republice. *Kontakt*, 2009, no. 2, s. 282–291, ISSN 1212-4117.
- TOUMOVÁ, K. *České zdravotnictví pohledem klientů z arabských zemí*. České Budějovice, 2015. Diplomová práce. Jihočeská univerzita, Zdravotně sociální fakulta.

UNGER, J. *Pohřební ritus a zacházení s těly zemřelých v českých zemích (s analogiemi i jinde v Evropě) v 1. – 16. století*. Brno: Nauma, 2002. ISBN 80-86258-28-7.

VENHORST, C. *Muslims Ritualising Death in the Netherlands: Death rites in a small town context*. Zugl.: Nijmegen, Univ., Diss., 2012. ISBN 978-3-643-90351-8.

VIRÁGOVÁ, J. Smrt a muslimské pohřební obřady v Sýrii a České republice.

Národopisný věstník, 2012, roč. XXIX (71), č. 2, s. 33 – 51.

Prameny

'ABD AL - 'ÁTÍ, H. *Zaostřeno na islám*. Nové, přepracované a opravené vydání. Praha: Ústředí muslimských obcí, 2010. ISBN 978-80-904373-6-4.

AL-SBENATY A. *Islam – viera a náboženstvo*. Druhé vydanie. Bratislava: ALJA, 2002. ISBN 80-968262-1-2.

AN-NAWAWÍ, J. *Zahrady spravedlivých: sbírka výroků proroka Muhammada*. Praha: AMS, 2008. ISBN 978-80-9024-19-1-6.

Islámská kniha mrtvých: Představy islámu o onom světě. Přel. Václav Vodička. Praha: Pragma, 2002. ISBN 80-7205-948-3.

Korán. Přel. Ivan Hrbek. Praha: Odeon, 1991. ISBN 80-207-0444-2.

Zákon č. 256/2001 Sb., o pohřbniectví, ve znění platném k 25. 7. 2001.

Zákon č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech, ve znění platném k 7. 1. 2002.

Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění platném k 7. 9. 2000.

Internetové zdroje

ČT 24. Praha 8 odmítla muslimské pohřebiště. Česká Televize [online]. 15. července 2014 [cit. 9. února 2016]. Dostupné na:

<<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/1025715-praha-8-odmitla-muslimske-pohrebiste>>.

HEŘMANOVÁ, M. Muslimové by chtěli pohřbívat? Tak to tedy ne! Člověk v tísní [online]. 22. července 2014 [cit. 9. února 2016]. Dostupné na:

<<http://migration4media.net/2014/07/22/muslimove-by-chteli-pohrbivat-tak-to-tedy-ne/>>.

Islamweb [online]. [cit. 17. února 2016]. Dostupné na: <www.islamweb.cz>.

JANDA, V. Politička varuje před rozpínáním muslimů. Přestřelila, říká jejich šéf.

iDNES.cz [online]. 16. července 2014 [cit. 9. února 2016]. Dostupné na:

<http://praha.idnes.cz/mistostarostka-se-vyjadruje-k-muslimskemu-pohrebisti-pgk-/praha-zpravy.aspx?c=A140716_2082561_praha-zpravy_bur>.

KOTRLÝ; SVOBODA, Databáze krematorií a pohřebišť v ČR - vyhledávání [online]. posl. aktualizace 17. února 2016 [cit. 3. března 2016]. Dostupné na: <<http://www.pohrebiste.cz/stranky/archiv/database/vyhledav.htm?txtObec=&odeslat=+VYHLEDAT+>>.

LUDKOVÁ, V. Neveřejný hřbitov pouze pro muslimy? V Praze 8 ne. Vaše Praha 8 [online]. Praha, 27. června 2014 [cit. 9. února 2016]. Dostupné na: <<http://www.vasepraha8.cz/aktuality/neverejny-hrbitov-pouze-pro-muslimy-ne>>.

OSTŘANSKÝ, B. Islám v Česku roku 2014. *Dingir* [online]. 2014, č. 4, [cit. 13. března 2016]. Dostupné na: <http://www.dingir.cz/cislo/14/4/islam_v_cesku_roku_2014.pdf>.

Řád veřejného pohřebiště statutárního města Brno. Statutární město Brno [online]. Brno, 10. února 2015 [cit. 5. března 2016]. Dostupné na: <[http://www.hrbitovybrno.cz/download/rvp_\(2\).pdf](http://www.hrbitovybrno.cz/download/rvp_(2).pdf)>.

Řád veřejného pohřebiště. Hlavní město Praha [online]. Praha, 25. června 2002 [cit. 5. března 2016]. Dostupné na: <<http://www.hrbitovy.cz/wp-content/uploads/rad.pdf>>.

SÁŇKA, V. Malá a mladá komunita: K vývoji muslimské komunity v ČR v posledních dvaceti letech. *Dingir* [online]. 2010, č. 2, [cit. 4. března 2016]. Dostupné na: <http://www.dingir.cz/index.php?co=cislo/10/2/mala_a_mlada_komunita>

Správa hřbitovů města Brna [online]. Brno, © WebCzech.cz [cit. 4. března 2016]. Dostupné na: <<http://www.hrbitovybrno.cz/>>

ŠEJVL, J. S rakví nebo bez rakve? Toť otázka! *Slovenské pohrebníctvo* [online]. 2014, č. I, [cit. 5. března 2016]. Dostupné na: <<http://www.pohrebnictvo.sk/s-rakvi-nebo-bez-rakve/>>.

Úřad pro technickou normalizaci, metrologii a státní zkušebnictví. Česká technická norma: Pohřební služby – Požadavky. [online]. Praha, 2014 [cit. 5. března 2016]. Dostupné na: <<http://www.pohrebiste.cz/stranky/archiv/resitel/clanky/en15017.pdf>>.

Ústředí Muslimských Obcí v České Republice [online]. [cit. 3. března 2016]. Dostupné na: <www.umocr.cz>.

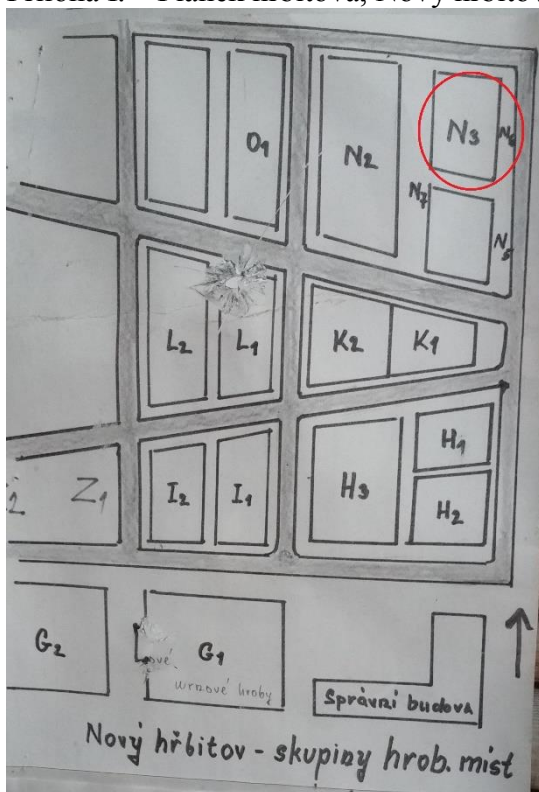
Ústředí Muslimských Obcí. Statut Ústředí Muslimských Obcí.[online]. [cit. 9. února 2016]. Dostupné na: <www.umocr.cz/stanovyumo.pdf>.

Seznam příloh

- Příloha I. Plánek hřbitova, Nový hřbitov v Třebíči, skupina N3, 2015
- Příloha II. Jednoduchý hrob označený kouskem dřeva, Nový hřbitov v Třebíči, skupina N3, 2015
- Příloha III. Hrob s kamenným rámem, Nový hřbitov v Třebíči, skupina N3, 2015
- Příloha IV. Kamenný náhrobek s nápisem a fotografií, Nový hřbitov v Třebíči, skupina N3, 2015
- Příloha V. Plánek hřbitova, Ústřední hřbitov v Brně, skupina 107, 2015
- Příloha VI. Náhrobek s nápisem, Ústřední hřbitov v Brně, skupina 107, 2015
- Příloha VII. Hrob označený kamenem v místě hlavy, Ústřední hřbitov v Brně, skupina 107, 2015
- Příloha VIII. Hrob s květinami, Ústřední hřbitov v Brně, skupina 107, 2015
- Příloha IX. Plán hřbitova, Olšanské hřbitovy v Praze, oddělení 29, 2016
- Příloha X. Jednoduchý hrob označený kamenem v místě hlavy, Olšanské hřbitovy v Praze, oddělení 29, 2016
- Příloha XI. Hrob označený zeleným dřevem s nápisem, Olšanské hřbitovy v Praze, oddělení 29, 2016
- Příloha XII. Hrob s náhrobkem, Olšanské hřbitovy v Praze, oddělení 29, 2016
- Příloha XIII. Hrob s náhrobkem i náhrobní deskou, Olšanské hřbitovy v Praze, oddělení 29, 2016
- Příloha XIV. Hrob s ohrádkou, Olšanské hřbitovy v Praze, oddělení 29, 2016
- Příloha XV. Hrob s květinami, Olšanské hřbitovy v Praze, oddělení 29, 2016
- Příloha XVI. Prázdné hroby, Olšanské hřbitovy v Praze, oddělení 29, 2016

Přílohy

Příloha I. – Plánek hřbitova, Nový hřbitov v Třebíči, skupina N3, 2015

Příloha II. – Jednoduchý hrob označený kouskem dřeva, Nový hřbitov v Třebíči, skupina N3, 2015

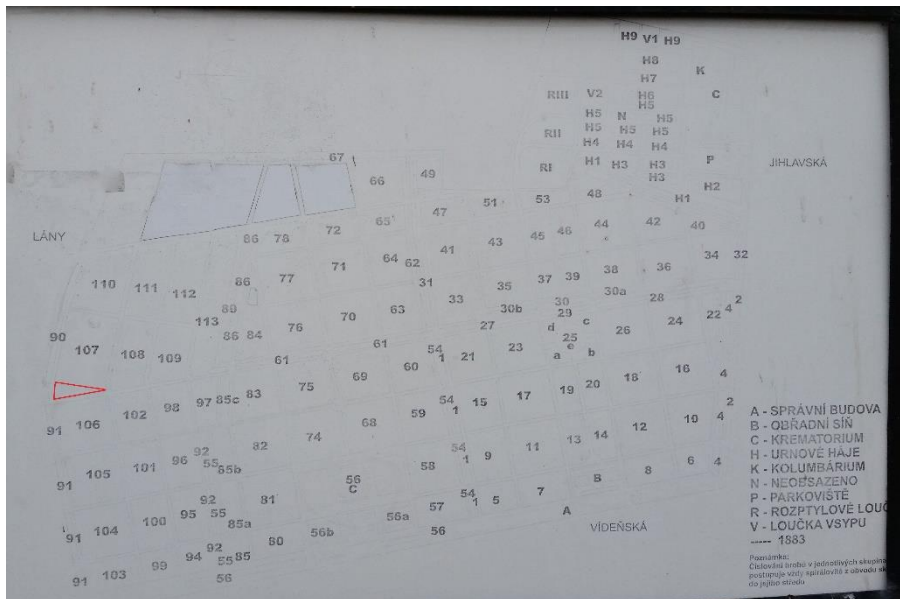
Příloha III. – Hrob s kamenným rámem, Nový hřbitov v Třebíči, skupina N3, 2015

Příloha IV. – Kamenný náhrobek s nápisem a fotografií, Nový hřbitov v Třebíči, skupina N3, 2015

Příloha V. – Plánek hřbitova, Ústřední hřbitov v Brně, skupina 107, 2015

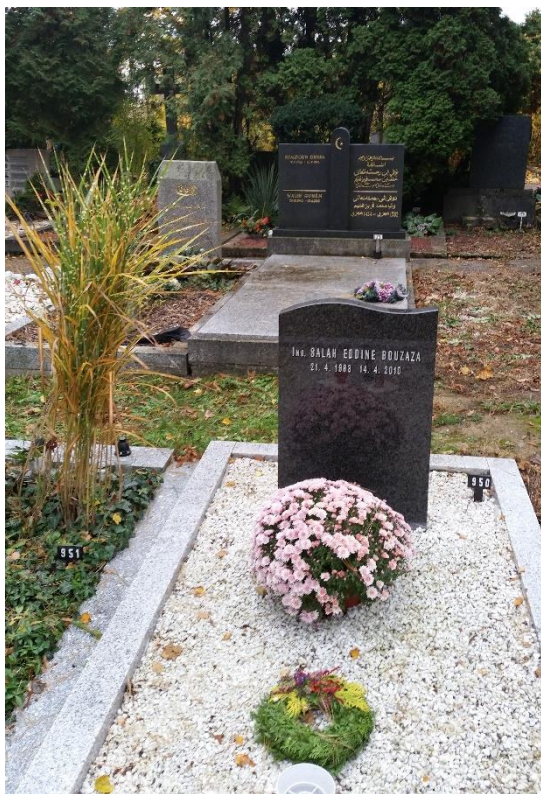
Příloha VI. – Náhrobek s nápisem, Ústřední hřbitov v Brně, skupina 107, 2015

Příloha VII. – Hrob označený kamenem v místě hlavy, Ústřední hřbitov v Brně, skupina 107, 2015

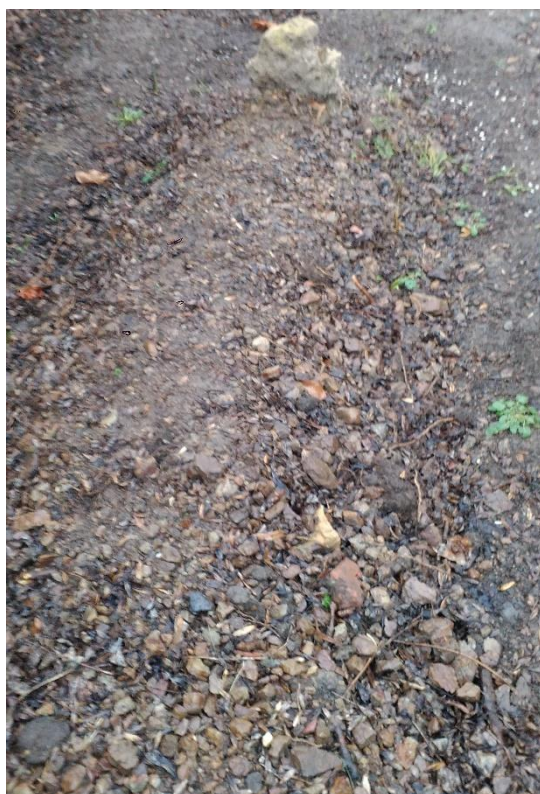
Příloha VIII. – Hrob s květinami, Ústřední hřbitov v Brně, skupina 107, 2015

Příloha IX. – Plán hřbitova, Olšanské hřbitovy v Praze, oddělení 29, 2016

Příloha X. – Jednoduchý hrob označený kamenem v místě hlavy, Olšanské hřbitovy v Praze, oddělení 29, 2016

Příloha XI. – Hrob označený zeleným dřevem s nápisem, Olšanské hřbitovy v Praze, oddělení 29, 2016

Příloha XII. – Hrob s náhrobkem, Olšanské hřbitovy v Praze, oddělení 29, 2016

Příloha XIII. – Hrob s náhrobkem i náhrobní deskou, Olšanské hřbitovy v Praze, oddělení 29, 2016

Příloha XIV. – Hrob s ohrádkou, Olšanské hřbitovy v Praze, oddělení 29, 2016

Příloha XV. – Hrob s květinami, Olšanské hřbitovy v Praze, oddělení 29, 2016

Příloha XVI. Prázdné hroby, Olšanské hřbitovy v Praze, oddělení 29, 2016

Abstrakt

SALVOVÁ, A. *Islámská funerální kultura a její realizace v České republice*. České Budějovice 2016. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra filosofie a religionistiky. Vedoucí práce M. Klapetek.

Klíčová slova: islám, pohřebnictví, funerální kultura, paliativní péče, umírání, smrt, rituální očista, modlitba za mrtvé, hrob, hřbitov, muslimové v České republice, muslimské pohřebiště

Práce se zabývá islámskou funerální kulturou v normativním islámu a v České republice. První polovina práce popisuje úkony, tradice a zvyklosti spojené s funerální kulturou. Text se drží přirozené časové linie, tedy paliativní péče, umírání, poté smrt a krátká zmínka o posmrtném životě. Dále rituální očista, modlitba za mrtvé, pohřeb, truchlení a podoba hrobů v nominativním islámu. Druhá polovina textu se věnuje komunitě muslimů a jejich organizacím v České republice, pohřbívání muslimů na našem území a především popisuje a porovnává tři muslimské hřbitovy v Praze, Brně a Třebíči. Nakonec v práci popisují a vysvětlují problémy, které mají muslimové ve spojitosti s pohřbíváním v Čechách, a poukazuje na jejich možná řešení.

Abstract

Islamic funeral culture and interpretation in the Czech Republic

Key words: Islam, funerary, funeral culture, palliative care, dying, death, ritual cleansing, prayer for the dead, grave, cemetery, Muslims in the Czech Republic, Muslim cemetery

The paper deals with Islamic funeral culture in normative Islam and in the Czech Republic. The first half of the paper describes the actions, traditions and customs associated with funeral culture. The text follows natural time line, then palliative care, dying, death, and after a brief mention of the afterlife. As well as cleansing ritual, prayer for the dead, burial, mourning and grave appearance in nominative Islam. The second half of the text is devoted to minority Muslims and their organizations in the Czech Republic, burying Muslims in our country and mainly describes and compares the three Muslim cemeteries in Praha, Brno and Třebíč. Finally, in the paper I describe and explain the problems that Muslims have in connection with burials in the Czech Republic, and points to possible solutions.